БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. АПРЕЛЬ 20 СРЕДА № 92 (4576).

Өртээ 20 көп.

Социалистиг тургузугнуң күжүнүң үндезини, коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерниң магадылалы—Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң бузулбас чаңгыс-эви делгереп, быжыксын!

(1960 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларымдан).

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Хову ажылдакчыларының социалистиг чарыжынга тиилекчилерге туктар болгаш шаңналдар

Россия Федерациязының көдээлеринде социалистиг чарыш күүлүг часкы үер суу дег калбарган. Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери чеди чылдың ийиги чылында бүгү культураларның бедик дүжүттерин чедип алырын, мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрериниң планнарын ажыр күүседирин хүлээнгеннер.

Чаныштың киржикчилерин мактап деткиир соруулга-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели шилчиир Кызыл Туктарны болгаш акша шаңналдарын тургускан. Оларнын-биле 1960 чылдан эгелеп тарааның, кукурузаның, чигир свеклазының, картофельдин, лен-долгунецтиң эң бедик, ынчалзажок планнаттынганындан куду эвес дүжүттерин чедип алган болгаш продукцияны күрүнеге садарының планнарын эң ажыр күүседирин чедип алган областарны, крайларны болгаш республикаларны шаңнаар.

Тараа талазы-биле 150 мүң рубль акша шаңналдарлыг беш шилчиир Кызыл Туктар болгаш 50 мүң рубльдин беш шаңналдары доктаатты-нган. Туктарны болгаш шаңналдарны дараазында зоналар бүрүзүнде чарыштың тиилекчилеринге тывыскан турар:

Бирги зона: — Ростов область, Краснодар болгаш Ставрополь крайлар, Кабардин-Балкар, Соңгу-Осетин болгаш Чечен-Ингуш автономнуг республикалар.

Ийиги — Курск, Орел, Липецк, Белгород, Воронеж болгаш Тамбов областар.

Үшкү — Челябинск, Курган, Омск, Новосибирск, Кемерово, Иркутск, Томск, Тюмень, Чита, Амур, Сахалин, Магадан болгаш Камчатка областар, Алтай, Красноярск, Хабаровск болгаш Примор крайлар, Бурят болгаш Якут автономнуг республикалар, Тыва автономнуг область.

Дөртү — Сталинград, Саратов, Астрахань, Куйбышев, Ульяновск, Пенза болгаш Оренбург областар, Дагестан болгаш Калмык автономнуг республикалар.

Бешки — Москва, Ленинград, Пермь, Киров, Свердловск, Горький, Калуга, Иваново, Ярославль, Владимир, Калинин, Смоленск, Брянск, Тула, Рязань, Вологда, Новгород, Псков, Кострома, Калининград болгаш Архангельск областар, Мордва, Татар, Башкир, Удмурт, Марий, Чуваш, Коми болгаш Коми автономнуг республикалар.

Областарны, крайларны болгаш автономнуг республикаларны шаңнаары-биле — Бүгү-россия чарыжының тиилекчилеринге доктаатган шаңналдар болза:

кукуруза талазы-биле — 150 мүң рубльдиң акша шаңналы-биле кады шилчиир Кызыл Тук болгаш 50 мүң рубльдиң беш шаңналдары;

чигир свеклазының талазы-биле — 150 мүң рубльдиң акша шаңналы-биле кады шилчиир Кызыл Тук болгаш 50 мүң рубльдиң беш шаңналдары;

картофель талазы-биле — 150 мүң рубльдиң акша шаңналы-биле кады шилчиир Кызыл Тук болгаш 50 мүң рубльдиң беш шаңналдары;

лён-долгунец талазы-биле — 150 мүң рубльдиң акша шаңналы-биле кады шилчиир Кызыл Тук болгаш 50 мүң рубльдиң беш шаңналдары.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели чарыштың негелделерин тодаргайлаан болгаш алдынган шаңналдың 70 хуудан эвээш эвези ол культураларны бүдүрериңе шуут ажылдан турар болгаш аңаа шылгараан колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын, көдээ ажыл-агыйның тускай өртемниглерин шаңнаарынга чарыгдаттынган турар ужурлуг деп айыткан. Бо чыл иштинде чарыштың түннелдерин тараа, кукуруза, чигир свеклазы болгаш картофель талазы-биле дараазындагы чылдың февральдан орайтатпайн, лен-долгунец талазы-биле — июль 1-де үндүрерин шиитпирлээн.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Австрияга баар деп турарының дугайында

Австрияның федеральдыг канцлери Инж. Юлиус Рааб болгаш оралакчы канцлер Бруно Питтерманн ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевту бодунга таарымчалыг үеде Австрияга келирин чалаан дээрзи моон мурнунда-ла дыңнаттынган болгай. Ол чалаашкынны өөрүү четтириишкинби-биле хүлээп алган.

Австрияга 1960 чылдың июль-август айларда баар деп бодап турарын Н. С. Хрущев чоокта чаа австри чазакка дыңнаткан. Аңаа баарының хүнүн ийи талалар сөөлзүредир дугуржур дээн.

Моол аалчылар Украинаның найысылалында

КИЕВ. (СЭТА). Совет Эвилединде аалдап чоруп турар МАР-ның улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Жамсарангийн Самбу, МАРП ТК-ның ийиги секретары Л. Ценд болгаш оон-даа өске моол эштер апрель 17-де хоорайны кезип көргеннер. Аалчылар чаа тудугларны болгаш архитектура тураскаалдарын көрген. Моол улустуң төлээлери «Мөңге алдар» деп паркта биллиннмес солдаттың хөөрүнге чечектер салганнар.

Дүүш үезинде моол эштер Украин ССР-ниң улус ажыл-агыйының мурнакчы дуржулгазының делгелгезинби-биле танышкан.

УССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Д. С. Коротченко МАР-ның улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбунуң алдарынга дүштеки шайлалга кылган. Орта МАРП ТК-ның ийиги секретары Л. Ценд, МАР-ның ССРЭ-де элчини С. Лувсан, МАР-ның даштыкы херектер министринин оралакчызы Ж. Манзар болгаш Моолдуң өске-даа төлээлери олурушканнар.

Совет таладан аңаа ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазының Оралакчызы Т. Кулатов, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Т. Кальченко, Украинаның Коммунистиг партиязының ТК-ның секретары И. П. Казанец, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы И. С. Сенин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министринин оралакчызы Г. М. Пушкин дээш оон-даа өскелер олурушкан.

Ж. Самбунуң Минскиде чеде бергени

МИНСК. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Жамсарангийн Самбу Киевтен үнгеш, Белоруссияның найысылалында чеде берген.

Белорус ССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы В. И. Козлов, БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. А. Киселев, Белоруссияның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары Ф. А. Сурганов болгаш өске-даа албан дужаал-дыг кижилер, а ол ышкаш хоорайның ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлекчилери МАР-дан келген хүндүлүг аалчыны Минскиниң аэродромунга барып уткуп алганнар.

Ж. Самбуга алдар кылдыр аэродромга хүндүлүг таныылды чыскаараан болгаш МАР-ның, ССРЭ-ниң база БССР-ниң күрүне гимнилерин күүсеткилээн.

В. И. Козлов болгаш Ж. Самбу олар чүве чугаалаанар.

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

1960 чылдың бирги кварталында мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алган мурнакчы малчыннарны СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын ёзугаар Хүндүлел самбыразынга киирери болза:

А. Доможакова — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы, бирги кварталда инек бүрүзүнден 648 кг сүттү саггаан.

А. Белоусова — «Межегей» совхозтуң саанчызы, кварталда инек бүрүзүнден 745 кг сүттү саггаан.

Т. Хомутова—Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы, бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 642 кг сүттү саггаан.

М. Дыртый—Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 524 кг сүттү саггаан.

Н. Сымчаан—Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 450 кг сүттү саггаан.

Л. Чорагашева—Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң бызаа ажаакчызы, ажаап турар 42 бызааларының ортумаа-биле дүн-хүнде деңзи немелдезин 777 грамм чедирген.

В. Михайлова—Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң бызаа ажаакчызы, 50 бызааны ажаап турар, дүн-хүнде бызаа бүрүзүнүң немелде деңзизи 700 грамм болган.

Кол Чучуу—Тожу районнуң «Май бири» колхозунуң бызаа ажаакчызы, 18 бызааны ажаап, дүн-хүнде бызаа бүрүзүнүң немелде деңзизи 490 грамм болган.

О. Севилбаа—Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден 411 кг сүттү саггаан.

Е. Глушкова—Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 405 кг сүттү саггаан.

Кол Клазай—Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 403 кг сүттү саггаан.

Е. Чеботаева — «Межегей» совхозтуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 672 кг сүттү саггаан.

Н. Кармолитова—«Элегес» совхозтуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 604 кг сүттү саггаан.

В. Шевченко—Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң бызаа ажаакчызы, бодунуң ажаап турары 30 бызааларының бирээзинден-не дүн-хүнде деңзи немелдезин 600 грамм чедирген.

В. Чистаева — «УТКА 25 чылы» совхозтуң хаван ажаакчызы, 681 хаванны семирти азырап турар, хаван бүрүзүнүң дүн-хүнде немелде деңзизин 275 грамм чедирген.

П. Лузин—«Кызыл партизан» совхозтуң хаван ажаакчызы, 469 хаванны семирти азырап турар, хаван бүрүзүнүң дүн-хүнде деңзи немелдезин 300 грамм чедирген.

А. Тюлюш — Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 484 кг сүттү саггаан.

Р. Тимофеева—Бии-Хем районнуң «Хадын» колхозунуң саанчызы, бирги кварталда инек бүрүзүнден 406 кг сүттү саггаан.

Ленинчи хүнге уткуштур

Саанчыларның белээ

Ленинчи хүнге кандыг белектерлиг ужуражып турар бис. Амгы хүннерде бо айтырыг-биле бодун хөлзетпейн турар күш-ажылчы коллектив кайда-даа чок.

Чер болгандан ол дүнге бараалгаткан күш-ажылчы белектер, рапорттар дынналып турар. Тес-Хемниң «Ак-Эрик» колхозунуң Улуг-Күзегде төп сүт-бараан фермазының саанчыларының рапорту бо-дур: «Улуг башкывыс болгаш баштынчывыс В. И. Лениннің төрүттүгенинден бээр 90 чылының хүнүнге алдар болдурган чарышка киришкеш, чели чылдың ийиги чылының бирги кварталында сүт саалдазының планын ажыр күүсеткеш, районнуң колхозтарының фермалар аразында шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алдывыс. Кварталда 110 центнер сүттү бүдүрер, оон 46 центнер сүттү күрүнеге садар тургаш, 179 центнер сүттү бүдүргеш, 48 центнерни күрүнеге саттывыс, 1959 чылдың олла үезинде деңнелден сүттүң ниити саалдазын 16 хуурга, а бир инекке оналаштыр 24 хуурга бедиткен бис.

Ук ферманың мурнакчы саанчызы Шактар Долзат инек бүрүзүнден 235 кг сүттү саап алгаш, районнуң саанчыларының бирги кварталда чарыжынга тиилекчи болган. Л. Ямаа, Б. Манзай 204 — 205 кг сүттү инек бүрүзүнден саггаш, үшкү болгаш дөртү черни эзлээннер.

Ферманың коллективи СЭКП ТК-ның Май 1-ге кыйгырыгларын танышкаш, аңаа улам-на күш-ажылчы сорук киргеннер. Төрээн партиязының Кыйгырыңга харыы кылдыр сүттү бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының апрель ай планын хуусаа бетинде күүседирин саанчылар шиитпирлээн.

О. МАНДАРЫЙ.

Мурнунда чылдарда Чараш-оол Тунай хойжу Севен Сыратка дузалакчылап ажылдап келген. Мурнакчы хойжу Сыраттың ажылының дуржулгазын эш Тунай кызымаккайы-биле шиңгээдип алган.

Бо чылын Танды районда «Кызыл партизан» совхозтуң дирекциязы Чараш-оол Тунайга 612 баш хойну хүлээдип берген. Ам оон хойларының күжү эки болгаш чаңгыс-даа баш хой өлбээн. Амыяк хойжунуң ажылынга оон кадайы Седипей база эки дузалажып турар.

Чурукта: Танды районнуң «Кызыл партизан» совхозунуң аныяк хойжузу Чараш-оол Тунай болгаш оон кадайы эш Седипей.

Фотозу В. Савостьяновтуу.

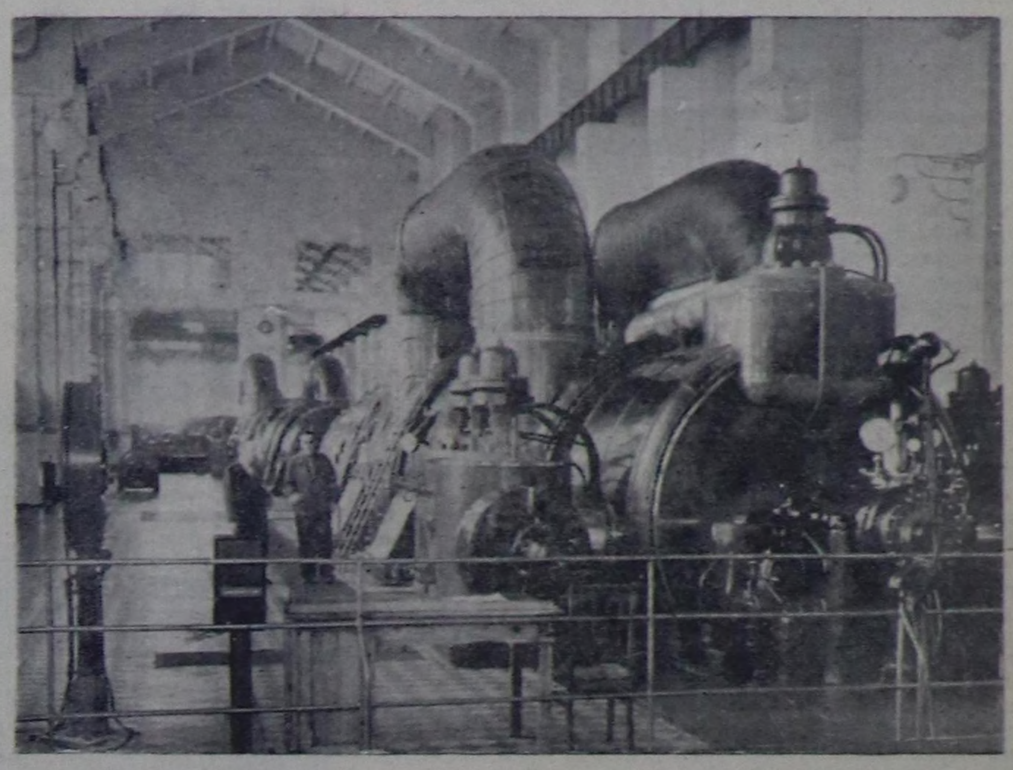

Москва область. Шатурскиниң В. И. Ленин аттыг электростанциязы — ГОЭЛРО планының баштайгы эзлчээнде район хемчээлдиг электростанцияларының тергиин улугларының бирээзи болур. Беш чыл планының дургузунда аңаа элээн каш өскерлиишкиннер болгулаан: өрээлдерни алгыткылаан, элээн күүлүг агрегаттарны тургускулаан. Сөөлгү чылдарда ында автоматчыдыла талазы-биле улуг ажылдар чоруттунуп турар.

Ол станцияда В. И. Лениниң төрүттүгенинден бээр 90 чыл болур оонуң алдарынга чарыш калбарган. Күш-ажылдың ленинчи эзлчеглериниң хүннеринде коллектив 40-деп эвээш эвес чаартыкчы саналдарны шиңгээдип алыр, ийи котёлдарның капитал септелгезин доозар, ол ышкаш электри энергияның болгаш кывар үүлдүң чарыгдалдарын элээн кызырар хүлээлгелерни алганнар.

Чурукта: станцияның турбина залы.

Фото О. Кузьминиин. СЭТА-ның фотохрониказы

Ховунуң ажыл-ишчилери!

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг хемчеглер-биле эрттирээл!

Баштайгы хүннерде илерээн четпестерни чайладыр

Барыын-Хемчик районнуң колхозтарының ховуларында бедик дүжүт дээш демиселдин хайныышкынныг үези эгелээн. «Большевик» колхозтуң трактористери Дойлу-Хаа, Кимоол, Сарыг-оол олар шык базырышкынында кызымаккай ажылдап, хүнде ажыл нормазын ажыр күүседип турарлар. Ол колхозтуң механизаторлары баштайгы хүннерде 800 ажыг гектар черин шыгын базырып илиртээннер. Механизаторлар ам чаштырып киришкен. «ВЛКСМ 30 чылы» колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы ховуларын таарымчалыг байдалга тургускан. Партия организациязы эрте чажып тарыыр тараа культураларын 6 — 7 ажыг хүннеринде доозарынче угланган лозунгар, плакаттар-биле ховуларын шимээн. Ол дээрге ховунуң ажылдакчыларын часкы тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге эрттиреринче сорук киирип турар.

Бо колхозтуң механизаторлары баштайгы хүннерде 200 ажыг га черниң шыгын базырып илиртээн болгаш 101 га күр черни ардарганнар. Механизаторларның аразында социалистиг чарыш калбарган, оон түннелин агитаторлар үндүрүп турар.

Моон-биле кады чамдык четпестерни демеглезе чогуур. «Большевик» колхоз сеялкаже тараа урар шоодайларны белеткевээн болган. Часкы ховуларынга «Барлык» совхоз болгаш «Кызыл тараачын» колхоз багай белеткелдиг кирген. Совхозтуң часкы тарылгага белеткелин хынап көрген күрүне комиссиязы ам-даа 5 трактор, кукуруза олуртур машина белен эвес болганын илереткен. Шык базырышкынының баштайгы хүннеринде организас чок байдалды көргускен. Совхозтуң директору эш Тугер болгаш партия эге организациязының секретары эш Биче-оол боттарының тракторлары кайда шык базырып турарын безин билбес болганнар. Ховуларында трактористериниң чурттаар оран-савазы белен эвес болгаш аъш-чем хандырылгазының айтырыы шиитпирлеттинмээн болган. Ховуларында лозунг, плакат чок.

«Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң ховуларында механизаторларга таарымчалыг байдал тургустунмаан, оларның чурттаар орансууру белеткеттинмээнинден ам самдар өглер көжүрүп эгелээн. Аъш-чем хандырылгазы четпес. Ховуларында партияның көскү агитациязының кандыг-даа хевири көзүлбес, массалыг ажылды организаставаан.

Часкы ховуларынга «Кызыл тараачын» колхозтуң удуртукчулары кончуг харыысалга чок белеткенген. Ол колхозта амдыгаа чедир 2 трактор, 23 сеялканың 11-ри белен эвес болгаш 3 тракторист четпейн турар. Колхоз кывар, чаар материал-биле хандырттынмаан. Оон уламындан Шөлдээ-Мажалыкта 3 трактор ийи хүн ажылга кирбээн. Ховуже үрезин сөөртүлгезин амдыгаа чедир организаставаан. Часкы тарылга үезинде бензин болгаш үрезин сөөртүрүнге 6 автомашина херек турган болза, ам чүгле 2 машина ажылдап турар. Колхозта кукуруза олуртур 2 машина амдыгаа чедир септеттинмээн. Ховуларында таарымчалыг байдал база тургустунмаан. Колхозтуң удуртукчулары эштер Намзын, Эмер-Сарыг бо хире чугула ажылдың үезинде ховуларынга чаңгыс-даа удаа барбаан.

Часкы ховуларының баштайгы хүннеринде илерээн четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалашкан. Колхозтарда болгаш «Барлык» совхозта партия эге организацияларынга дузалажыры-биле райкомдан пропагандистерни чоруткан. Ол ышкаш районнуң культура бажыңының агиткультбригадазы колхозтарже үнүшкен. Кол соруулга болза бо демдеглеттинген четпестерни дораан узуткаан, эрте чажып тарыыр тараа культураларын 6 — 8 ажыг хүннеринде бедик агротехниктиг деннелге эрттиреринде хандырары болур. Хамыктың мурнунда ховунуң ажыл-ишчилериниң ажылдап чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузары, агитас-массалыг ажылды калбартыры болур.

К. ОЧУР-ООЛ, СЭКП райкомунуң секретары

Агитмассалыг ажылды—часкы тарылгаже

Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозта часкы тарылганы эгелээринге чедир санныг хонуктар арткан. Ындыг турбуже, ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга чорудар агитмассалыг ажылдың белеткелин мынчага чедир кылбаан. Ховуларга ажылдаар агитаторларны шилип ап, оларны быжыглап тургуспаан. Агитаторларның сургаалдалыг чөвүлел хуралын чыып, оларның кылыр ажылын база айтып бербээн. Агитмассалыг ажылдың планы чок. Ховуларда хүндүлел, көргүзүг самбыралары, лозунгар, плакаттар көзүлбес.

1958—1959 чылдарда парторганизацияның агитколлективинге 44 агитаторлар бар деп санап турган. Чоокта чаа оларның хуралын чыылдыргаш, «ончалап» көөрге, чогум кымнар агитаторлар болуп турарыл дээрзи биллиннмес болган. Мынчангаш партия эге организациязының секретары эш Биче-оол агитаторларның составын чаартыр ужурга таварышкан.

Партия организациязының болгаш артель баштаар черинин органы «Колхозчу» солун база «Крокодил Арыг-Бажында чоруп тур» деп сатирлиг солун сөөлгү үеде шуут үнметтээн.

Ынчангаш парторганизациязының агитмассалыг ажылында бар, улуг боттуг хемчеглерни дарый ап, ол четпестерни чайладыр талазы-биле ажылды часкы тарылганы чедиишкиннинг эрттиреринде шиитпирлээр ховуларынче шилчидери негеттинин турар

М. ДУНГАР-ООЛ.

Чонга сонуургаткан

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң көдээ клубунуң ажылы сөөлгү үеде экижээн. Клубта кино доктаамал үнүп, среда, суббота санында-ла массалыг оюннар, танцы кежээлери болуп турар. Агитпунктуну клубта эки дерип тургускан. Клубта малчыннарның социалистиг хүлээлгелерин болгаш колхозтуң бо чылгы ажыл-агый талазы-биле чедип алыр чедиишкиннерин улгаттыр бижээш аскан.

В. И. Лениниң төрүттүгенинден бээр 90 чыл болганын таварыштыр улуг баштынчының ажыл-амыдыралын көргускен чуруктуг монтажты кылган. Улуг баштынчы дугайында лекция, беседалар болуп турар.

Уран чүүл бөлүгүнүң 16 кижиден тургустунган агиткультбригада бо чылын районнуң колхозтарынга болгаш будурулге черлеринге 12 концертти, а боттарының колхозунуң төвүнде болгаш сүт-бараан фермаларынга 14 концертти үндүргеннер. Агиткультбригаданың киржикчилериниңдуйдаа, Кошкар-оол, Бады, Нортуп, Сапай, Далароол, Сандык дээн ышкаш талантылыг кижилер хөй.

Агиткультбригада ам удавас часкы ховунуң ажыл-ишчилеринге концерт көргүзүп үнерлер.

Д. ДАМДЫШ.

АПРЕЛЬ 22-ДЕ В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРУТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 90 ЧЫЛ БОЛУР

Советтернин эрге-чагыргазы дээш

ШВЕЙЦАРИЯДА

...Ам сактыышкынарымны бижип көрейн. 1917 чылдың январьда Цюрихе (Швейцария) янзы-бүрү чурттардан келген кончуг хөй революсчу аныяктар чурттап турган болгаш болуп турган дайынны үптекчи, империалистиг дайын дээрзин олар билип турганнар. Дайынның эң өгезинде-ле Ленин дайынның ол үптекчи характерин тодаргай илередирин, чүнүң ужурунда дайылдажып турарын көргүзерин оралдажып турган. Империализм дугайында номну ол бижип, империалистиг чурттарның колониалдыг политиказының утка-шынарын онза илередип турар сан-медээлерни чыып, кажан дайынның өскүп үнүп келген үеэзинден эгелээш, ук империалистиг дайынга удур демиселдиң түгүн көдүреринин эргежок чугулазының дугайын ол үргүлчү чугаалап турган. Дайын өскүп үнген соонда Швейцарияга канчаар чурттап турганысты сактыш кээр мен. Ынчан хоргадакчылар болуп чурттап турган бис. Сапог даараар кижиниң бичии өрээлин хөлезилеп алгаш, аңаа чурттап турдувус. Бажың өзлери кончуг эки кижилер болган. Олар өрээлдерин улуска берип турганнар. Янзы-бүрү националдарның кижилери оларның квартиразынга чурттап турган чүве. Аңаа немецтер, французтар-даа, бистер — орустар-даа чурттап турган. Бажыңның иштики байдалы—чедимче чок, бистер базала эки эвес чурттап турган бис, далган быжырар ужурга таваржыр чүве болгай. Чем кылыр өрээлге шуптувус чыглып келир бис. Ында газ плитка бар, бистер, хөрөөженнер ол плитканың чанынга олурупканывыста бүгү-ле интернационалчы айтырыгларны чугаалажы бээр турган бис. Сапог даараар кижиниң кадайы ол дайынга аажок киленнеп, бир-ле катап мынча дидир:

— Солдаттар боо-чепсээн бодунуң чазактарынче удур угландырар чүве болза чогуур турган ийик.

Бо дугайын Владимир Ильичиге чугаалаарымга ол аңаа кончуг-ла таарышкан, ооң соонда Ленин ук квартирадан өскээр көжүп чоруурун безин мырыңай күзевес апарган. Швейцарияга чурттап турган үеэвисте кончуг хөй ажылды кылыр ужурга Ленин үргүлчү таваржыр турган. Өске чурттардан келген эштер-биле чугаалажып, пролетариаттың көдүлүп үнер үеэзи келген дээрзин бүзүредип турган. Бистиң чурттап турганывыс Цюрихе 1917 чылдың январьда янзы-бүрү чурттардан келген аныяктарның хурады болган. Ол хуралга чүве чугаалап тургаш, Ленинниң айтып турганы болза:—Кажан өлүп каш чурттарга социалистиг революцияның болур, пролетариат эрге-чагырганы бодунуң холунга алган турар үе чоокшулап келген ындыг шаг-үе-дир, ынчалзадаа ооң чогум кажан болурун тодаргай айтыры берге—деп ол чугаалаан.

РОССИЯДА РЕВОЛЮЦИЯ!

Бо январьда болган чүве, а февральда февраль революциязы өскүп үнген. Февраль революциязының болган дугайын канчап билип алганывысты сактыш чоруур тур мен, дүште чемненген соонда аяк-тавактарны чүп турган мен. А ооң соонда библиотекаже баар деп турган бис. Бир польша эш хенертен кирип келгеш, Россияда революция үнгендир, чүге-ле олуруп турар улус боор силер!—деп чугаалады.

Бодап турган хамык чүвевис утпукаш, Цюрих хөлүн кыдыынга чүгүржүп чеде бердивис, ында сери адаанга янзы-бүрү телеграммалар бар боор чүве болгай. Номчуурувуска: шынап-ла революция үнген болган. Ынчалза-даа ол дээрге буржуаз революция бооп тур. Хаанны дүжүр октапкан, а помещиктерниң болгаш капиталистерниң эрге-чагырганы хевээр арттып калган. Ынчангаш ооң Владимир Ильич эштеринче мынчаар бижээн:—Массалар ортузунче доп-дораан калбаа-биле кирер, массаларның медерелин сергедип оттурар, амгы байдалга доктааган херек чок, а улам ыңай демисежир болза чогуур деп чүвени оларга айтыр херек.

Бисти Германия таварты эрттирер чорукту швейцар эштерни дамчыштыр чедип алырынга өлүп хөй үе эткен. Россияда чүү бооп турарының дугайын бистер телеграммалардан билип ап турган бис, ынчалзажок Владимир Ильич болгаш бистер шуптувус Россияда болган эргиленин бүгү талаларын доозазын тодаргай билип ап шыдаваан бис. Түр чазак-биле чергелештир ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының Соведи туруп турган. Ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының ол Соведи ам-даа большевикчи үзел-бодалга туруп албаан, бодун эрге-чагырга деп санаваан турган дээрзи-ле шын, ынчанмыже массалар ортузунга ооң аажок салдарлыы, ооң кайы хире улуг күш болу берип болур чоруу тодаргай турган. Революстуг көдүрлүүшкүн кайгамчык улуг турган. Ынчаарга бис чедип келгенивисте, бисти эштер Белоостровтан уткуп ап турда, Владимир Ильич оларның-биле чугаалажып турган:

— Бисти тудуп алырлар ирги безы тудуп албастар ирги бе, чүү деп бодаар силер?—деп айтырган.

Аңаа кым-даа харылаваан, доозазы-ла хүлүмзүреп каттырышканнар. Питерге Ильич чедип кээрге, революстуг шериглериниң уткаанын, хүндүлел таныылдың тургустунганын, бүгү шөлдү чоннуң шыгырт долганын көрүп каан. Социал революция дугайында бодунуң алыс күзелиниң боттаныр үеэзи чоокшулап келгенин Ильич ол дораан-на билип каан. Ону чүк автомобилинче үндүр чалапкан, ынчангаш масса чонга ужурашпышаан, ол мынчаар чугаалаан:—Социалистиг революция делгерезин!

БОЛЬШЕВИКТЕР ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

Ынчангаш шак ол үеден-ие Октябрьге белеткел эгелээн. Долгандыр бооп турар үүлдерни Ленин кончуг кичээнгейлиг көрүп, харагалаап турган. Массаларнын чугаалаан чүвезин ол дыннап турган. Ол дээрге бүгү-ле айтырыгларны: дайын айтырыын, революция айтырыын—дүне-даа, хүндүс-даа кудумчуларга чоннуң кезээде чугаалажып турган үеэзи-ле болгай. Бис бодувустуң улузувуска, Владимир Ильичиниң угбазының квартиразынга доктааган бис. Дүне када сонганы ажыткаш дашкаар көөрге: солдат кижи олурар, а ооң чанында кандыг-ла бир ажылчыннар, бажың ажылдакчылары, ол бажыннын хөделдери, бир-ле оолдар мөөнөжи берген, шуптузу-ла Советтер деп үүл, ам үүү болурул, революция улам өскүүр бе, азы чок бе, дайын үүү болурул, ону үргүлчүлээн хөрөө бар бе деп, база оон-даа өске айтырыгларны чугаалашкан турар чүве. Масса чон доозазы шак ынчаар чурттап турган. Ол дээрге массаларның революсчу көдүрлүүшкүнүн үеэзи турган. Ынчалза-даа Ленин ынчаарда эрге-чагырганы өлеп алыр херек деп чүвени массалар амдаа билбейн турар-дыр деп демдеглеп турган.

Үш неделя болганда чыылган партия конференциязына Ленин ам кол сорулга—тайылбыр ажылын чорудары болур деп чугаалаан. Большевиктер чүү дээш демисежип турарыл деп чүве массаларга билдинзин, большевиктер тайбың дээш демисежип турар деп чүве билдингир болзун дээш, массаларның шак ол революсчу көдүрлүүшкүнүн болдунар-ла арга-биле калбаа-биле ажылаар херек деп, ол чугаалаан.

Тайбың дээш демисежир деп шак ол лозун болза бүгү ажылчы чоннарны каттыштырып турар шак ындыг лозун бооп турган. Шак ол лозун көдээни база хаара туда берген, чүге дээрге солдаттар колдуунда-ла көдээден келген кижилер-ле болгай. Петроградтың бүгү кудумчуларын долган шак ол солдаттар тайбың турзун деп изии-биле күзеп турганы ол-дур. Ынчанмыже, ону канчаар боттандырыптып шыдаар бис, ону канчаар чедип алыксап тур бис деп чүвени тайылбырлаар херек деп, Ленин чугаалап турган. Массанын ортузунга суртаал нептередирде кезээде кончуг тодаргай чугаалаар херек, ниити лозуннар чугаалап турбайн, харын ол бүгү айтырыгларга бөдүүн, шынчы харыыларны бээр, тайылбырлап угаадыр херек деп, Ленин ынчан бижээн.

Ленинниң өнзагай шынарларының бирээзи болза массалар-биле ооң кончуг тодаргай харылзажып билири бооп турган. Ол кажан-даа аазавайн, кандыг-даа аазаашкыннар бербейн, харын чүгле бодунуң бодап турар үүлүн чугаалаар турган. Ынчангаш ажылчыннар Ленинниң дугайын: ол бистин-биле шын сеткилинден чугаалажып турар-дыр — деп чугаалажып турган...

Ленин тараачыннарның байдалының аар-бергезин билип турган. Ынчангаш тайбынче кыйгырыг-биле чергелештир ол өске лозуңну—черни ниитиниң өнчүзү болдурар дугайында лозуңну—идип үндүрерин эргежок чугула деп чугаалап турган. Помещиктерниң черин хураап алыры эргежок чугула. Россияда тараачыннар помещиктерни өске кандыг-даа чурттарныындан арттык көөр хөңү чок, чүге дээрге чүгле чер помещиктерниң өнчүзү болганында эвес, харын помещиктер ол черге ажыл-агыйын чорударда тараачыннарны аажок кызып-кыйып турар ужурунда: тараачыннар помещиктерни чүгле байлар дээш эвес, харын база боттарының кызып-кыйыкчылары дээш көөр хөңү чок... Ынчангаш хөй нуруузунда-ла тараачыннардан келген солдаттар ол лозуңну, помещиктерден черни хураап алыр херек дээринин лозуңун онза изии-биле чүүдүгзүнүп өөрүп турганнар.

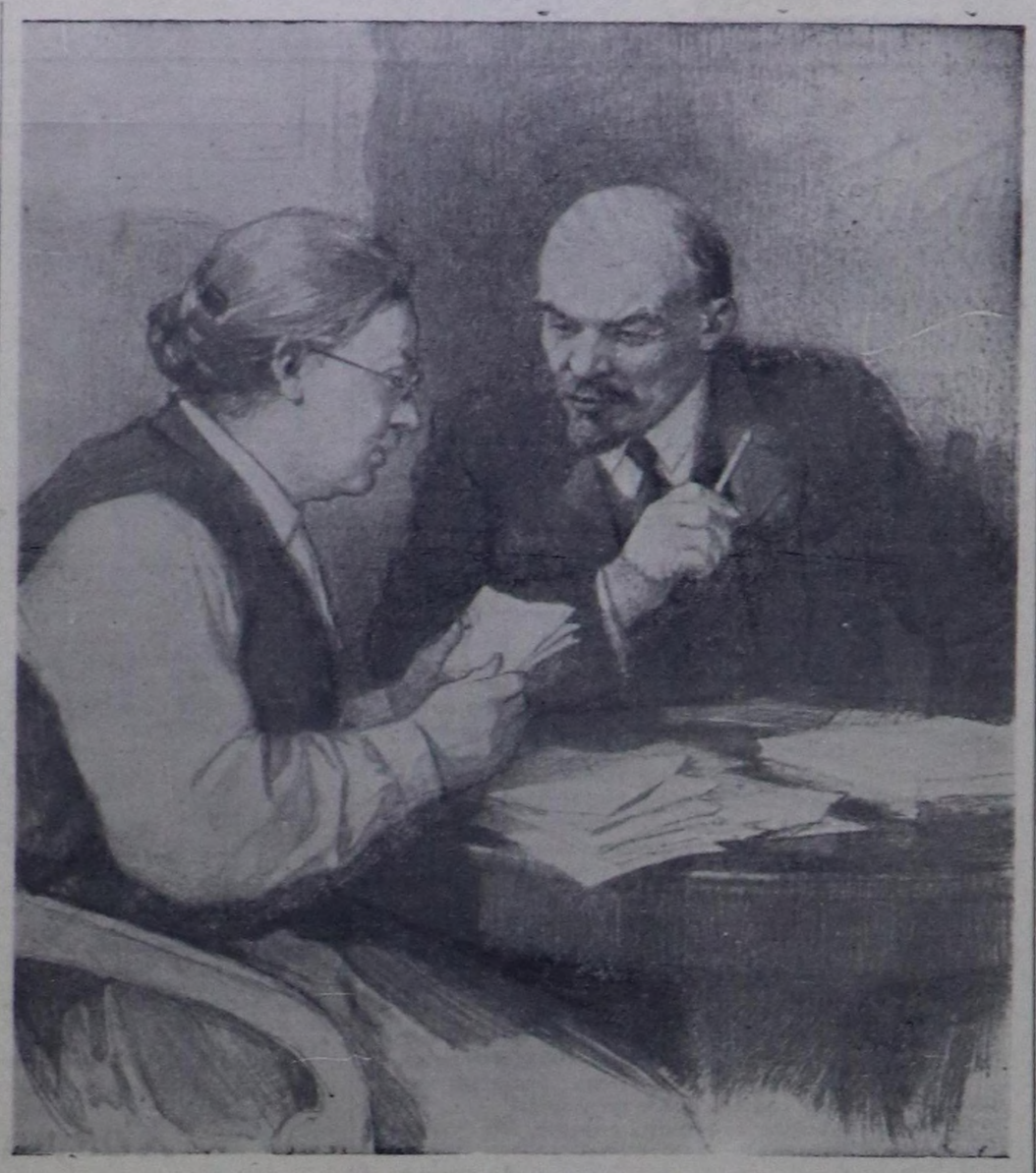

(В. И. Ленин-биле Н. К. Крупская).

Империалистер, капиталистер массаларның дугайын бодавайн турар, олар боттарының ажыы дээш мунмун, миллион-миллион ажылчыннарны бакка суптарынга белен деп чүвени империалистиг дайын тодаргай көргүскен. Ол чорук массаларга билдингир. Адактың сөөлүнде, эрге-чагырганы ап алыр херек дээр дугайында айтыыр. Ол айтырыгны аажок хөй тайылбырлаары негеттинип турган. Ол тайылбыр ажылын чорударының эргежок чугулазының дугайын Ленин чугаалап турган. Большевиктериниң чорудып турган тайылбыр ажылы улуг чедиишкинниг болган, чүге дээрге массаларның онза сонуургап турганы ындыг лозуннар шилип алдынган... Ынчан бүгү-ле бажыңнарга, бүгү-ле черлерге капиталист-министрлерни сывырып үндүрер херек дээр дугайын чугаалап турган, бичин уруглар безин улуг улустуң чугааларын дыннаан олуруптарлар. Алды харлыг хире оол даштыгаа ойнап турган. Он борбак дашты бөле салгаш, оларны тарадыр соп тура:

— Он капиталист-министрлер сөөззин!..—деп, ойнап турган.

ИЮЛЬ ХҮННЕРИ

Июль хүннерин сактып чоруур мен. Мен Выборг районунга ажылдап турган мен. Биске ол хүн культура ажылының дугайында чөвүлел хурал болур деп турган чүве. Пулемётчулар ортузунга культура ажылын канчаар чорутса өкил деп чүвени кады сумележир дээш пулемёт полугунуң төлөлекчилери келир ужурлуг турган. Манап турган мен. Кым-даа келбейн баарды. Оон мен ТК-ның секретариады туруп турган Кыесинскаяның бажыңынче чоруптум. Көөрүмге, пулемётчулар чепсегленип алган кел чорлар... Мындыг чүве болган: ол пулемёт полугу кел чорда, оларга уткуштур бир кырган ажылчын үнүп келгеш, долктуң оруун доза турупкаш, мөгейип мендилээн болгаш мынча диген:

— Силер Совет эрге-чагырганың талазында болзуңарза, турунар, эштер!

Ындыг үүүшкүн партияга билдингир хире-чергези-биле хенертен болган. Чүү кылыр херегил деп айтырыгны чугаалашкан болгаш партия ындыг үүүшкүнү соксадыр деп шиитпирлээн. Ынчан ТК ындыг үүүшкүнү болдурбас деп директиваны бистиң бүгү агитаторларыыска берген. Ынчаар хөделип демисежир деп суртаал салыры—чиик, а ындыг хөделишкиннерден дадагалзаар деп суртаал салыры—дыка берге дээрзин билир силер. Революстуг демиселге киржип чораан кижи бүрүзү хөделишкинни суртаалдаары, олче кыйтырары аажок таарымчалыг болгаш чедиишкинниг болур деп чүвени билир. А кижилер демисежип үнүксеп турда: «Чок эштер, баррикадаларны үреп каптар херек, амдыызында ону кылып болбас, демиселди биче када доктаадыр апаардыр» деп ынчаар чугаалаары берге. Ынчангаш ону кылыры большевиктерге кончуг берге болган. Выборг районунга, харын чогум-на пулемётчулар ортузунга ажылдап турган бир эш пулемётчуларга чеде бергеш дүжүп бээр херек деп канчаар чугаалаарын, оларны аңаа бүзүредирин боданып, диван кырынга дээвиржс көрүп алган дыка ур чытканын сактыр-тыр мен. Ынчалзадаа партийжи сагылга-чурум быжыг турган болгаш бүгү большевиктер ол үнүүшкүнү болдурбас херек дээш суртаалдап турганнар. Ол шак ынчаар кылдынган-даа.

Оон соонда тудуп хоруушкуннар, үжеп чиндиишкиннер эгелээн. Ленинни кайын-даа тып, тудуп алыр дээш дилеп турган төлөде, июль хүннериниң соонда ол чаштынар ужурга таварышкан. Кезек када ол база-ла Выборг талазынга, ооң соонда эш Аллилуевтиң бажыңынга чаштынып турган, а ооң соонда бис ону Петроградтан ырадыр, Разливче (Финлянд демир оруу-биле) чорудар деп шиитпирлээн бис. Аңаа 1905 чылдың дайынчы организациязынга кирип турган, бистиң хоочун партийживис—эш Емельяновтуң өг-бүлези чурттап турган, ооң өлөди болгаш бичии назылыг ажы-төлү хөйдаа турган болза, ооң уруглары ында кандыг-ла бир таныттынмас кижилер чурттап турар деп кымга-даа сөглевес кылдыр чажыт чорукка өөренген турган.

Чайның төнчүзүн болгаш күстү Ленин Разливке чурттап эрттирген. Чайны оларны шупту улус ажылчыннар деп санап турган: сиген кезип, ону бөлүп турганнар—ындыг боорга, сезиглел болбас хире турган. А кыжын өскээр бир черже чорбас болза хоржок турган. Ынчангаш бир фин эш Владимир Ильичини паровозка олурткаш, Финляндияның Гельсингфорсче аппарган.

Мен Ильичиге баргаш солдаттарның сагыш хөөнүнүн дугайын, Выборг ажылчыннарының сагыш-хөөнүнүн дугайын чугаалап, эштериниң аңаа сөгле дээн үүлдерин доозазын дамчыдып берген мен. Үешагны халас эрттирип болбас, тура халыышкынны эвилелээр.

БҮДҮҮЗҮНДЕ

«Большевиктер күрүне эрге-чагыргазын тудуп туруп шыдаар бе?» деп, ооң үүлү ол үеге, сентябрьге, хамааржыр. Ол дээрге кайгамчыктыг-ла үүл. Ол үүл өлдептиг изиин-биле бижиттинген. Ында Совет эрге-чагырганың үндезиннерин сиирип бижээн...

Ам чыдыышкын шугумунун аайы-биле бистер «Большевиктер күрүне эрге-чагыргазын тудуп туруп шыдаар бе?»—деп, Ленинниң үүлүн катап-катап номчунар деп директиваны берип турар бис, чүге дээрге тайылбыр ажылын аңаа үндезилеп чорудары—Совет эрге-чагырганын алыс утказы үүдел дээрзин тайылбырлаары чиик болур. Бистин аныяктарывыс Совет эрге-чагырга дээш өлүрүнге-даа белен-не, ынчанмыже Совет эрге-чагырганың алыс утказы үүдел деп чүвени бистин шупту-ла аныяктарывыс доозазы алызынга чедир билир деп болбас. Ынчангаш ам аныяктарның аажок хөй хуралдарын эрттирип турар. Мен, чижээлээрге, метро тудуунун он сес харлыг, бадылаар эрге четкен кыстарының мурнунга чүве чугаалаар аргалыг болган мен. Олар метрону канчаар тударыл, социализмни канчаар тургузарыл дээр дугайын бодап турарлар, а Совет эрге-чагырга деп үүл деп—бо айтырыгны олар ам ындыг-ла кончуг сонуургавайн турарлар. Маңаа өлөн улуг тайылбыр ажылы херек. А бүгү айтырыг ам өске янзылыг туруп турар болбайн аан. Бисте ам эрге-чагырга дугайында айтырыг тургустунмайн турар. Ол айтырыг шиитпирлеттинип калган. Ынчанмыже «Большевиктер күрүне эрге-чагыргазын тудуп туруп шыдаар бе?» деп үүлүү номчуурга, ол үүл херектин алыс утказын канчаар тайылбырлап турар-дыр деп чүве көстү бээр. Сентябрьде Ленин чогум-на харын Совет эрге-чагырга деп үүү чүвел дээр дугайын бижээн.

А ооң соонда ол ТК-га чагаа бижээш, ында мынча дээн: ам үеде эрге-чагырганы алыр херек, чүге дээрге ам Германияның капиталистери Англия-биле чаңгыс талаланчак тайбыны чарыксап, Түр чазак революстуг хоорайны камгалаарын күзевейн, Петроградты бериксеп турар, ам үе-шагны эрттирип болбас.

Ооң соонда Ильич Петроградче чоруур деп шиитпирлеп алган. Гельсингфорстан Выборгка чедип келген болгаш оортан ТК-же чагаа бижээш, бодунун бодалын чугаалаан... Өске чурттарга революцияларның канчаар бооп турганын ооң өөренип, шинчилеп турганы даштыкыга хоргадаашкынның шак ол үр чылдары аңаа кедергей хөй үүлүү берген. Ленин, чижээлээрге, тура халыышкын дугайында Маркстың чугаалаан үүлүн хөй удаа катап-катап номчуп турган. Улуг француз революциянын дүржулгазын, Париж Коммуназының дүржулгазын ол билир турган. Ынчангаш ТК-же чагаазынга ол тодаргай айтыышкыннарны берген: тура халыышкын-биле ойнап болбас, бир тээ тура халыышкын кылырын шиитпирлээн төлөде, туюлунга чедир чоруур херек. Кандыг черлерни эжелеп алыр, кайы көвүрүглерни, телеграфты, телефонну эжелеп алыр, шериглер-биле канчаар харылзажыр, чазакты канчаар эжелеп алыр херегил дээрзин чугаалаан, революцияны канчаар организастаар херектигил деп чүвени делгеренгей тодазы-биле чурап көргүскен...

Ол чагаа-биле хары угда Владимир Ильич Ленин меңээ химиктиг чагаа бижээш, квартирадан тып каарын дилээн болду.

Квартираны белеткеп каан бис. Фин эштер В. И. Ленинни Петроградка чедирип келгеннер. Эштернин арагындан ийи-чаңгыс кижилер: «Чөпшээрел чокка чедип келген» деп химиренип эгелээн, ынчанмыже химиренир хире чайлыг үе эвес турган болгай. ТК чыылган. Чепсектиг тура халыышкынның, революцияның эргежок чугулазының дугайында айтырыгны Владимир Ильич доп-дораан салган. ТК-ның шуут хөй нуруузу ону деткээн...

Херектиң ужуру болза ол үеге чедир Советтерниң большевикчи болу бергенинде, оларны бүзүредир суртаалдап турган. Советтер тура халыышкынның талалакчылары болу берген. Ол болза тура халыышкынның өйү келген деп чүвени бадыткап турган, чүүлүн база-ла бирээзи бооп турган. 10-да хурал болган, а 15-те Смольныйга бүгү районнардан, парторганизациялардан келген төлөлекчилер чыылган. Чажыт ажылдаар хоочун чаңчылдарын эштер үреп турган. Чижээ, бистер болза эсерлер, меньшевиктер болгаш кымнар-даа долгандыр долу турда-ла Смольныйга чыылган бис. Ынчангаш тура халаашкынны эгелээр бе азы канчаарыл деп айтырыгны чугаалажып турган. Выборг районундан бис сес кижи турган бис. Бүгү төлөлекчилер тура халыышкын дээш бир үнбиле бадылаан. Өске районнарның хөй нуруузу база-ла тура халыышкынны эгелээринин талазында турган.

Даартазында ТК-ның профэвилелдер-биле кады калбак хуралы болган. Ол хуралга тура халыышкынның бүгү планы чугаалажып көрдүнген, бүгү-ле үүлдерни бирги эвлчегде тура халыышкынга шериглерни белеткээр революстуг-шериг комитеди сонгуттунган турган... Ынчангаш мындыг байдалдыг болу берген: Түр чазак бар турган, ынчалзажок бүгү шериглер чүгле Петроград Совединиң чанында Революстуг-шериг комитединиң дужаалын күүседир деп шиитпирлээн. Байдал улам-на чидигленип бар чыткан. Түр чазак Революстуг-шериг комитедин тудуп хоруур (а ынаар бистиң ТК кежигүннери кирип турган), районнарны харылзаштырбас дээш көвүрүглерни үреэр деп шиитпирлеп алган. Ынчангаш Түр чазакка шынчы хевээр арткан юнкерлерни Кышкы ордуже экээп туруп берген. Кышкы ордуга чазак мөөнөттинип алган. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга чок болза Совет эрге-чагырга дээш туржур, чокла болза чылчы шаптырып каар деп мындыг үе келген.

Владимир Ильич Фофанованың квартиразынга олурган. Чүгле эш Рахья аңаа кээп, чүвенин байдалы-биле таныштырып турган, ооң ыңай мен кээп турган мен. Квартира аажок чажыт турган, Ильичинин кайда турарын ТК-ның кежигүннери безин билбес турган...

Дүне када мынчаар бодаан мен: «Ильич чүнү кылып тур ирги, Фофанованың квартиразында канчап ам-даа олур болду ол?». Дүне Фофанова сутта чеде бердим. Ильич чоруй барган деп, ол меңээ чугаалады. Аңаа Рахья келгеш, көвүрүглерни үреп эгелээн-дир деп чугаалаан. Ильич Рахья-биле кады чоруур кылдыр дугурушкаш, ооң чорупкан. Ону гримнеп каан турган. Ооң бажыңга бир-ле аржыл шарып берген. Ону кылганы аажок эпчок турган. Орукка Ильич бөргүн чидирипкен... Шынында олар Смольныйга арай бооп чораан четкеннер. Ильич аңаа баргаш, тура халыышкынны удуртуруга шуут киржи берген. Ону билбээн кижи чораан мен. Фофанованың квартиразынга келгеш, эжикти дугурушкан демдек өзугаар соктадым. Ильич чоруй барды деп ол чугаалады. Ооң район секретары Женя Егорова-биле бир чүк машиназынче туттунуп үнгеш, Смольныйга чеде бердивис. Тура халыышкын дугайында сеткил, бодал аажок күштүг турган, ынчангаш аңаа Ильичинин бар азы чок турганын безин эскербээн мен. Тура халыышкын дугайын бодап турган мен.

Ындыг бодамчалыг белеткелдин ачызында эрге-чагырганы алыры улуг когарал чок эткен. Түр чазак туттурган, Керенский дезипкен. Ынчан бүгү-ле кижилернин сагыш-сеткили кончуг чазык-чаагай турганын чугаалаар херек. Бистиң кызыл гвардейжилеривис чамдыкта мынчаар чугаалажыр чүве:

— Канчаар боор, ол Түр чазактың кежигүнү ышкажыл, ынчангаш ону эрттириптер херектиг турган, ол идепкейлиг эвес.

Керенский эскет чокка дургуннапкан, ооң каш хонук эткенде Петроградче шаап халдап эгелээн. Ооң оозундан чүү-даа бүтпээни-ле шыныг, ынчанмыже хамааты дайын черле эгелээн.

СМОЛЬНЫЙГА

Ол-ла бүгү үүлдер Советтернин II съездизи-биле деңге бооп турган. Чер дугайында айтырыг талазы-биле Ильичиниң чугаазын сактып чоруур-дур мен. Менден ырак эвесте бир революсчу кижи олурган. Ол тараачын өзу-биле доптагар негей тов кеткен. Ильичиниң чугаазын дыннаан, ооң арны онза күзүнгүленчек апарган. Хөй чылдарда күзеп, чедип алыр дээш демисежип келген алыс соруунуң боттанып турарын ол сактып орган деп чүве илдең болду. Черле ынчаш Советтерниң II съездизи улуг көдүрлүүшкүннүг эткен.

Мен Смольныйга Ильичиже көжүп чеде берген мен. Биске аңаа өрээл тускайлап берген турган. Ол шаанда «Буянныг даңгыналарның институту» турган. Биске бир даңгыванын тулган дазылгазын тускайлаан турган. Үстүнде Владимир Ильичиниң кабинеди турган. Ону ынчан II съездиге Улус Комиссарлар Чөвүделиниң Даргазы кылдыр сонгуп каан турган. Ооң кабинединиң дужунга хүлээп алыышкын өрээли турган. Чеде бергеш көөрге, өрээл аажок бичче, олурар чер безин тывылбас. Ильич ханага азы сонгага даянып алган турар. Аңаа фронтудан солдаттар, төлөлер улай-улай кээп-ле турар, ынчаарга Ильич ол төлөлер биле улуг тайылбыр ажылын чорудуп турган.

Ленинниң арнын көргеш, таныры ынчан кымга-даа берге турган дээрзин чугаалаар херек. Кежээликтей бис Смольныйдан үнгеш, ону долгандыр селгүүстеп чоруп турган бис, ынчан кым, кажан-даа ону танывас турган, чүге дээрге портреттери үнмейн турган. Бо чылын мен Ильичини ол душта камгалап турган бир солдаттан чагаа алган мен... Баштай ол столовая эргелекчизи турган. Ол дээрге Волынь полукунуң эң-не бүдүүлүк солдады чораан. Улуг хоорайны ол кажан-даа көрбээн. Ам кээп, он чеди чыл эрте бергенде, ол кижи Октябрь хүннерин сактып бижип турар-дыр...

Волынь полукунуң ол солдаты Ильичиге кончуг ынак турган болгаш ону ак хлеб-биле чемгерер деп шиитпирлеп алган. А ынчан ак хлебти кайын-даа сураглап тыппас турган. Ак хлеб дилеп, бодунуң Волынь полкузунга баргаш, бисте Ильичини чемгерер ак хлеб чок-тур деп чугаалап турганын ам ол сактып турар. Ынчан дораан-на аңаа ак хлебти тып берген дээр, ынчангаш «Ильич ол ак хлебти кончуг чиксеп чиген» деп боду немей бижип турар.

АКЫ-ДУҢМА ЭП-СЕТКИЛ

Октябрьның соонда партия Советтерниң эрге-чагыргазы дээш кончуг улуг, калбак суртаал ажылын чоруткан. Организакчы улуг ажылды база чорудар ужурлуг турган. Ынчан Ленин бүгү тургузугну өскертир херек деп чугаалаан. Ооң үүлдеринге ынчаарда культура-амыдырал байдалының дугайында, уруглар дугайтыр сагыш салыр херек дээр дугайында, бүгү ажылчы чоннарны хөй-ниити ажылынче хаара тудар херек дээр дугайында дыка хөйну чугаалаан турганын айтыр херек...

Ынчаарга Ленинниң 1917 чылга хамаарыштыр бижээн үүлдерин ам каксы номчугулаарга безин ол душта шоолуг эскертинмес турган үүлдериниң боттанылгазы ам эскертинип турар-дыр. Октябрьның айтыышкыннары бүгү айтырыгларга хамааржыр турган, ынчанмыже оларны амыдыралга дыка ур үе иштинде боттандырып чорудар ужур таварышкан. Ленин колдуунда-ла шериг коммунизминиң чылдарында ажылдаар байдалга таварышкан. Ооң бодунуң бодалы-биле алырга, ажыл ооң канчаар ыңайлап чоруур ужурлугул деп чүвени чүгле айтып турган, ону партия ооң боду чокта боттандырар ужурга таварышкан...

Бир эвес бистер мурнуку үениң революстуг дайыннарының дүржулгазын өөренип көрбээн болзувусса, бистиң Октябрь революциявыс кажан-даа өскүп үнүп шыдавас турган. Октябрь революциязы — чүгле орус пролетариаттың типилелгези эвес, ол дээрге, социалистиг тудуушкуннуң талазы-биле ам чоруп турар ажыл-биле бир дөмей, интернационалчы типилелге ол-дур...

Революстуг демиселдиң бүгү дүржулгазы, социалистиг тудуушкуннуң дүржулгазы, ниити дүржулга чүгле чаңгыс бистиң чуртувуска чутула чүүл болур эвес. Бистиң чуртувус—социалистиг революция дээш бүгү-ле демисежип турарларның Төрээн чурту ол. Ынчаарга өске чурттарда бооп турар чүүлдерни номчуп, таныжып көргеш, бистиң сактып турар сагыш-бодалывыс дээрге, акыдунманың сагыш-сеткилиниң ханызы-биле каттыштырганының сагыш бодалы-дыр.

(Н. К. Крупскаяның сактыышкынарындан).

„ШЫННЫҢ“ номчукчуларының чагаалары

Эрзин районуң төвү—Эрзин суурда уруглар яслизиниң коллективи В. И. Лениниң төрүттүгениниң бээр 90 чыл болур оюнга тураскааткан фото-чуруктар монтажын кылып тургускан. Ында Ульяновтарның улуг өгөөлезинден эгелээш, Владимир Ильичиниң амыдыралынга, революсчу ажыл-чорудулгазынга холбашкан дыка хөй фото-чуруктар кирген.

В. И. Лениниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының талазы-биле лекциялар, илеткелдер, беседалар коллективке каш удаа кылдынган. Коммунистиг партияның үндезилекчизи, Совет күрүнеңи тургузукчузу В. И. Лениниң 90 хар харлаарымга тураскааткан фото-чуруктар монтажын яслиниң кижизидикчилери элээди уруглларга сонуургадып турары-биле олар «Ленин! Ленин! Ленин!» деп тода чугаалап турарлар.

Чурукта: кижизидикчи Шура Салчактың фото-чуруктар монтажын яслиниң уруглларынга сонуургадып, көргүзүп турары.

Фото М. Оюнмуу.

План дээш демисел

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА

Өвүр районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадазының мал кажаалары тудар 16 кижи составтыг звенозу бо чылдың эгезинден бээр улуг ажылдарны бүдүргеи. 2500 баш хой турар 6 кажааны, 100 баш инек болгаш 60 баш бызаа турар 2 кажааны тудуп, ажыглалга киирер тургаш, ам 1200 баш хойга 2 кажааны тудуп доскан.

Звено чүгле кажаалар тудары-биле кызыгаарлаттынмайн, культура-амыдыралдын, чурттаганың тудугларын база кылып турар. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында алдан олуттуг клубтуң тудуун ам доозуп турар.

Колхозчу тудугжуларда ажыл нормазын 150—175 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар Шыдар-Белек, Арбын-оол, Дагаа, Чүлдүм ышкаш мурнакчылар звенода хөй. Тудуг шөлдериниче материал сөөртүп турар чолаачы Кызыл-оолду демдеглээри чугула. Дуржулгалыг чолаачы хүннүң ажыл онаалдазын хүн бүрү 130 хуу күүседип, тудугжуларны материал-биле үзүктелиишкин чокка хандырып турар.

Чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда звенонуң мурнунда салдынган сорулгаларны Улуг Октябрьниң байырлалынга чедир күүседир дээш тудугжулар социалистиг чарышты калбарткан ажылдап турарлар.

С. Шойдак.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг-Хем районуң «Куш-ажылдың хостуу» колхозунуң Доржуга баштаткан тудугжулары 12×8 метр хемчээлдиг гараж тудуун май бирге белек кылдыр доозуп, ажыглалга киирер хүлээлге алгаш, хуусаа бетинде күүсеткен.

Гараж тудуунга ажылдап турган колхозчу бызанчылар хүн нормазын үргүлчү-ле 200 ажыг хуу күүседип турганнар. Доржу, Тадар-оол, Ак-Хуурак олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Доржунуң звенозу гараж тудуун доскаш, бир чурттага бажыңын тудуп киришкеннер. Звенонуң кежигүннери ол тудугну база шалыпкын кылгаш, ажыглалга киирген.

Т. Сана-Шири.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

Таңды районуң «Совет Россия» колхозунуң Лакпага баштаткан звенозу В. И. Лениниң төрүттүнген хүнү—апрель 22-ге чедир 800 кубометр тудуг ыяжы белеткээр хүлээлге алгаш күүседкен. Звенонуң кежигүннери 742 кубометр ыяшты тудуг шөлдеринде эккеп дужүрген.

Тудугжулар малчыннар чурттаар 2 бажыңны тудуп, ажыглалда киирген. Деспижек, Топтан-оол, Аракчаа олар ажыл нормазын хүн бүрү 120—170 хуу күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

С. Сюрюн.

Кудумчуларны ногаанчыдар, сквелерге, газоннарга чечек тарыыр чугула үе чоокшулап орар. Анаа Кызылдың «Зелен строй» коллективи эки белеткелдиг ужуражып турар. Олар бо чылын 80 хире хевирниң 200 муң чечек үрезинин тараанар. Оон 120 мунун хоорайның үлетпүр бараанларының № 1 магазининиң чанында сквелерге олуртур, 80 мунну чурттакчы чонга садар.

Чурттакчы чоннуң бажыңнарынга хереглээр 50 ажыг хевирниң тускай саваларлыг чечектерин база өстүрүп турар. Чүгле март айда кызылчылар 460 ажыг бажың чечектерин садып алганнар. Будүрүлге болгаш албан черлеринге олуртур чечектерни базында садып турар.

Чурукта: Кызылдың № 5 уруглар садының эргелекчизи Лидия Васильевна Угланова (солагай талазында) «Примула» деп чечекти канчаар ажаап, өстүрүп агроном Мария Елизаровна Кузнецовадан (оң талазында) айтырып ап тур.

Фото А. Аирнии.

ЛЕНИНЧИ ХҮННЕРДЕ

Ленинчи хүннерде почтачы Сайылга колхозчуларның почтаның чедирип баргаш, оларга беседаларны, номчулгаларны кылып берип чоруур. В. И. Лениниң төрүттүгениниң бээр 90 чыл болурунга холбашкан дыка хөй беседаларны, номчулгаларны кылган. Анаа беш үүс ажыг кижи олурушкан.

• • •

Колхозчу хереөженнер колхозта школага улуг дузаны көргүзүп тураррлар. Чоокта чаа школаның интернадын чугайлап, өөреникчилеринн 300 ажыг иштики болгаш даштыкы хевин чүп берген. Бо ажылдарга Хемчикпен, Чучуу. Долгаш болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкеннер.

Школаның 1960—61 өөредилге чылында оттулар ыяжын колхозчу хереөженнер белеткеп берген. 70 кубометр токпак хап белеткээн Бичелиг ышкаш ада-иелер хөй.

• • •

В. И. Лениниң амыдырал-чурттагазынга, революсчу ажыл-чорудулгазынга холбашкан илеткелдерни, лекцияларны колхозта партия организациязы каш удаа организастаан.

А. КҮСКЕМЕЙ.

Тожу, «Май 1-ви» колхоз.

Бирги кварталда

МУРНАКЧЫЛАР

Чеди чыл планының ийиги чылының I кварталында Сүт-Хөл райпозунуң магазиннери бараан саарылгазының планын күүседкен. Бараан саарылгазының планы 102, белеткелдин—170 хуу күүседтинген.

Бирги кварталда планын көдээ магазиннерден Ишкинде Сапыынак — 118, Кызыл-Тайгада Нордуп Бавуу—108 хуу күүседип, райпонуң магазиннер аразының социалистиг чарыжының тиилекчилери болганнар. Оон ыцай Көк-Хуна, Менникова, Ондар Өрге, М. Такаа олар белеткел талазы-биле планын 158—200 хуу күүседип, мурнакчыларга санаткан.

Суг-Аксы суурда тудуп турар үлетпүр бараанларының магазинин бо чылдың июнь 15-те доозуп, ажыглалга киирерин райпо баштаар чери шиитпирлээн. Тудугжулар социалистиг чарышты калбартканының түүнелинде тудуг доозулган. Ажылчыннар ам будулга ажылын чоруда берген.

Тудугжулардан Астанин, Мөнге-Назын, Машпак-оол олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, райпо баштаар черинден өртектиг шанналдарны алганнар.

П. Шокпаа.

• • •

Ол-ла районуң «Бора-Тайга» колхозунда көдээ магазинниң эргелекчизи Комбу хереглелдин чугула бараанны-биле чурттакчы чонну үзүктел чок хандырып, чаа бараанны садып алыкчыларга тайылбырлап, кандыг бараанны шилип алырын сүмелеп турар.

1960 чылдың бирги кварталының бараан саарылгазының планын Комбу 123 хуу күүседкеш, магазиннер аразында социалистиг чарыштың бирги черин эзлээн.

К. Куулар.

МАГАЗИННЕРНИҢ АЖЫЛДААРЫН ЧУРУМЧУДАР

Мугур-Аксы сельпонуң «Малчын» колхозтуң төвүнде магазини бирги кварталдың бараан саарылгазының планын 114 хуу күүседкен. 190 муң рубльдин бараанын сайгарар тургаш, 217 муң ажыг рубльдин янзы-бүрү бараанларын саткан. Ол ышкаш колхозта столовая планын 200, Мөгөн-Бүренде магазин—111 хуу күүседкилээн.

Сельпонуң дерги садыглары 76 муң 849 рубльдин бараанларын малчыннарның коданнарынга аппарып садыглап, квартал планын ажыр күүседкен. Өскен, Самбуу, Айызаң, Ширинеп олар «Малчын» колхозтуң малчыннарының аалдарын кезип, хереглелдин чугула бараанларын доктаамал садып турарлар.

Кварталдың бараан саарылгазының планын үстүнде черлер күүсетсе-даа сельпо нинтизи-биле планын 91 хуу күүседкен. Сельпонуң үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының магазиннери квартал онаалгазын 72—93 хуу күүседкен. Магазиннер эргелекчилери Бүлчүн, Чылбак олар ажылдаар шагын барымдаалавайн, магазиннерни айыткан шактарында ажытпайн турарлар.

Д. Очур.

Колхозчу малчыннарда

БИРГИ ЧЕРДЕ

Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң аныяк бода мал ажаакчызы Сүрүңмаада 63 молдурга, 34 бызаа бар. Оон молдургалары, бызаалары семис, шыырак.

Чаа төрүттүнген бызааларны хүлээп алгаш, дүн-хүн иштинде бызаа бүрүзүнүң немелде деңзизин ортумаа-биле 450—500 грамм чедирерин хүлээнген. Бирги кварталдың социалистиг чарыжының түүнелинде Сүрүңмаа хонукта бызаа бүрүзүнүң ортумак немелде деңзизин 780 грамм чедиргеш, бирги черни алган. Сүрүңмаа 34 бызааны 17 инекте чагыштырып турар.

В. Калзан.

НЕМЕЛДЕ ЧЕМ НЕГЕТТИНИП ТУРАР

1960 чылда салдынган сорулгаларны күүседир дээш Бии-Хем районуң «Искра» колхозунуң ажыл-ишчилери хайныышкынныг ажылдап турарлар.

Оюн-Шиви фермазында молдургалар ажаап турар Лопсаң биле Сатта 203 молдурга бар. Мал чеми чокдаа болза, олар молдургаларын кыштан менди ажырган. Чоокта чаа почта чедирип чорааш бо эштернин ажылын сонуургап, мал чеминиң байдалы-биле таныжып көөрүмге кыштың берге үезинде молдургаларга немелде чем кыдыр чүгле саваң ап турган болду.

Час дээрге мал ажылынга харыысалгалыг үе болгай. Лопсаң биле Саттың кададында молдургаларның күжү дыка арган, ынчангаш молдургаларны немелде чем-биле хандырары негеттинип турар.

М. Юмбуу.

Хуусаазында доозар бис

Тожу районуң «Май 1-ви» көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый чери-биле тудуг кылырының кереезин чарган. Үк кереени ёзугаар колхозчулар хлеб быжырар черни, складты болгаш машина гаражын тудар. Бо тудугларның шупгузунуң фундаментизин даш-биле кылыр.

Үстүнде айыттынган тудугларны октябрь айның 1-де бүрүн ажыглалга киирерин кереезе айыткан. Ынчангаш артель баштаар чери колхозчулардан бир тудуг бригадазын мында тускайлап тургускан. Бригадада 7 аттыг 22 кижи ажылдап турар.

Бистиң районувуста хөгжүп олурар үлетпүр черлериниң бирээзи болур Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый чери чаа черже көшкен болгаш ам Ырбан деп черде келир үениң улуг ажылчын сууру үндезилеттинип тургустунуп турар. Бо бүдүрүлге чери кедизинде баргаш районуң амыдыралынга база бир кол черни эзлээр болгаш оон перспективазы аажок улуг. Ынчангаш бистиң районувуста калбарып турар бүдүрүлге чериниң тудуун дарый доозарынга бистер, колхозчулар боттарывыстың салыышкынывысты киириштирип турар бис. Ынчанмайн канчаар. Бо бүдүрүлге чери организастыг айтырыгларны дарый шиитпирлеп аптар болза, областың ылангыя Кызылдың улуг тудуглары тудуг материалдарын хөйнү алыр апаар. Ынчангаш Сыстыг-Хемниң тудуун бистер колхозчулар бодувустуң хереевис кылдыр көрүп турар бис.

Бистин кылыр тудугларывыска 800 кубометр ыяш, 225 кубометр даш негеттинер. Тудуг ыяжы бүрүн белеткеттинген. Оон иштинден пекарня бажыңының ыяжын сөөртиеш чонуп белеткээн, а склад тудуунга хереглээр ыяштың 75 хууну чоңдуулган. Амгы үеде бригада кежигүннери фундаментиге хереглээр дашты белеткеп турар. 150 кубометр дашты хол-биле бускаш, машина оруунда чедирип алган.

Бригада кежигүннери боттарына онаашкан ажыл нормазын хүн бүрү ажыр күүседип турар. Ылангыя ыяш кезикчилери А. Кыскыл, А. Дакпажык, ыяш чонукчулары А. Кылбыжа, К. Анчы-оол, А. Мыйгак болгаш оон-даа өскелер боттарынга онаашкан нормаларын үргүлчү 120—130 хуу күүседип турарлар.

Чоокку хүннерде тудуг материалдарының белеткелин доскаш, туспус тудугларны хары угла тудуп эгелээр бис. Ынчангаш чардынган кереени чогуур хуусаазында күүседип болур арга бисте бар.

К. ТАРЫЛГА,
колхозчу.

Өөрүп четтирдим

1960 чылда 42 харга кирдим. 27 чыл бурунгаар баарым аарып, оон бээр-ле ол билдинмейн дыка үр үениң иштинде аарып келген.

Бо чылдың январьда Барыын-Хемчиктиң район эмчизи мени Кызыл эмнелгезинче чоруткан. Маңаа келиримге мени шинчип көргеш, область эмчилери баар аарыы эвес, ноду аарыы-дыр, незип эмневес болза хоржан-тыр дээн. Эмчилерниң сүмезин чепшээрээн мен.

Кызыл эмнелгезиниң онкология салбырының эмчизи Лидия Михайловна Козлова өске эмчилерниң киржилгези-биле операцияны чедиишкинниг кылган.

Элээн үр үеде мени харыксырадып чораан аарыг операция кылган сөөлүнде намдаан болгаш кескен чери эмирип турар. Элээн наш айлар эртпен соонда күш-ажылды кылып, Төрээн чуртумнуң төөгүлүг чеди чыл планынга киржип, бодумнуң үлүүмну киирер кылдыр мээң хоочураан аарыымны эмнеп каан совет эмчилерге өөрүп четтиргенимни илереттим. Ол ышкаш мени сагыш човангыр ажаап турар сестра Мария Филипповна Шулетовага база четтирдим.

Ооржак КАРА-ООЛ.

Барыын-Хемчик район, Кызыл-Мажалын суурнуң чурттакчызы.

Бай-Тайгада база...

Чер-черде садыгжызы чок садыгларны организастап турар дугайында медээлер мооң мурнунда солуннарга үнүп тургулаан.

Ындыг садыгларны малчыннарын чурттап турар черлеринге тургузарын Бай-Тайга районда база организастап эгелээн.

Райпо «Тиилелге» колхозтуң девискээри — Саамчыыр деп черде малчын Салчак Докпайның өөнде ындыг садыгны тургускан. Ында шай, таакпы, оттуг-ыяш, дус болгаш массалыг хереглелдин өске-даа бараанны бар. Малчыннар бараанны оон ап турар. Элээн үр үе эрткен соонда хынаарга, саартынган бараанның өртээ бүрүн дүгжүп турар болган.

— Садыгжызы чок садыгларны өске-даа черлерге тургузар бис — деп, райпонуң садыг килдизиниң эргелекчизи эш Монгуш-оол чугаалап орар.

С. ШАЛЧИМА.

Каа-Хем районуң «Тиилелге» колхозу дилги фермазындан эвээш эвес орулганы ап келген. Дилги ажаакчызы А. Матеев эрткен чылын колхозунга 60.000 рубльдин арыг орулгазын киирген. Бирги сорттуг дилги кежи 950 рубль чедип турар.

Чурукта: дилги фермазының ажылдакчызы А. Матеев.

Фото Л. Салчактың.

КУЛЬТУРА ТЕМАЗЫНГА

Чаа клубта

Бай-Тайга районуң «Кара-Хөл» колхозунда көдээ клуб ажыттынгала үр үе өртпээн. Ол клубту дерип кылганы көрүштүг, ханаларында чеди чыл планының диаграммалары, 1960 ажыл-агый чылында колхозтуң кылыр ажылының планнарын плакаттар кылдыр чараштыр бижээш аскан.

Лекция, беседа, оюн-тоглаа, киноконцерт дээш янзы-бүрү кежээлер тус-тус расписание ёзугаар клубка доктаамал болуп турар. Клуб эргелекчизи Чамды болгаш Декабрь олар удурткан 21 кижи киржикчилиг боттывынгыр уран чүүл болгуму бодунун эвлечлиг концерттерин колхозчуларга көргүзүп турар апарган.

Клубта библиотекага номчукчулар үүлбес. 341 номчукчуларлыг, 1700 ажыг янзы-бүрү ном фондулуг. Библиотекарь Каадыр тудуг, хову бригадаларында болгаш сүт-бараан фермаларында библиотека салбырларын организастап тургускан.

Библиотека бодунуң ажылының планын ай санында чогаатказ, партбюрога бадыладып турар. Планда көрдүнген хемчеглер күүсеттинмейн баар таварылга чок. 1960 чылдың эгезинден бээр айтырыглар, харыылар кежээзин үш, номчулга конференциязын ийи удаа организастаан. Неделяның четверг хүнүнде лекция, беседа, номчулга кежээзи доктаамал чоруттунуп турар.

Комсомолчу Каадыр номчукчуларның бажыңнарынга барып, чаа номнарны номчуурун сүмелеп турар. Оон уламыдан номчукчуларның саны өзүп, ном албайн турар колхозчу өреге суурда чок. Колхозчулар Х. Долзан, Шуурай, А. Салчак, саанчылар Х. Бюлчүн, С. Дамдын, И. Очур, Дыртай болгаш өскелер-даа доктаамал номчукчулар апарган.

И. КУНДАН.

379 номчукчулар

Чөөн-Хемчик районуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң конторазының чанынга доктаагаш, дескиндир херимнеп каан, крышалыг, шевергин бажыңы кудумчу кежилдир дораан-на кижи эскерип каар. Оон чанынга чеде бергеш, бажыңның эжииниң үстүнче көрүптерге: «Шеминиң кедээ библиотеказы» деп чараштыр бижип каан.

Иштинче кире бээрге, бичежек номчулга залдыг. Оон ажылы-биле таныжып көрээлинер.

Номчулга залында стол, сандайларны таарыштыр тургускаш, журналдарны, солуннарны болгаш өскедаа брошюраларны аай-аайы-биле көктээш, столдар кырында эмге-секселиг кылдыр салып каан.

В. И. Лениниң төрүттүгениниң бээр 90 чыл болур оюнга холбаштырган фото-монтаж, лозун, плакат болгаш өске-даа көргүзүүлүг чүүлдерни шевергин кылып тургускан.

Маңмаа бо библиотекада 5 чыл ажылдап турар, оон ажылын суурнуң чурттакчылары мактап тураррлар. Эрткен чылдың төнчүзүнде библиотека 355 номчукчуларлыг, 2 муң ном фондулуг турган. Ам 379 номчукчуларлыг, 2450 номнуг апарган. Библиотекарь Маңмаа сүт-бараан фермаларында болгаш бригадаларда активтерлиг. Олар библиотекарының ажылынга дузалажып, номнарны тарадып тураррлар.

Башкылар Очур-оол, Алдын-оол, саанчылар Шаннай-оол, Мөөшке, Хүреш, Уйнуушка, Сыгыртаа, малчыннар Кудерек, Дыйырак, Даш-оол, Куна, Дагба, Данзыт-оол олар хөй номнарны номчуп тураррлар.

Маңмаа чүгле эки библиотекарь эвес, харын партия эге организациязының эки агитаторларының бирээзи. Ол колхозчуларга беседаларны, солун номчулгазын үргүлчү чорудуп турар.

М. ЧИМБИИ.

Кожаларында

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл белгүмүнүң киржикчилери «Октябрь 30 чылы» колхозка концерт көргүзүп чораан.

«Аржылым бар», «Каң» деп уэбек болгаш моол ырларны Шойдан Караның күүсеткени, Оля Саттың эзлдек, шимченгир акробат көргүзүглери, Бадының номчааны шоодуглуг шулуктери көрүкчүлерниң сонуургалын кедүрген.

Бот-тывынгыр уран чүүл белгүмүнүң улуртукчулары К. Дамдын, С. Хунай-оол олар концерттиң программазын эки шилип тургусканын көрүкчүлер сеткил ханып көрген. Белгүмүнүң киржикчилери 1960 чылдың эгезинден бээр районуң бүгү колхозтарынга концерттерни көргүскен, оларның концерттерин 2800 ажыг кижи көрген.

В. ЭДЕР-ООЛ.

Доозарының кырында

Улуг-Хем районуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары колхозта школаның 50 өөреникчи чурттаар интернадының ханазын болгаш дээвирин доскаш, сонга, хаалгаларын болгаш шалазын кылып турар.

Тудугжуларның ортузундан Ч. Очур-оол, М. Шыырап, Балганчык олар социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп тураррлар.

С. БЫШКАН-ООЛ.

Номчулга конференциязы

Чаа-Хөл районуң Булун-Тереге эш Н. Хабарова эргелекчилээн библиотека чоокта чаа чогаалчы С. К. Токаның «Араттың сөзү» деп номунуң 1-ги кезээнге номчулга конференциязын эрттирген. Тоожунуң идейлиг утказының, ужур-дужазының дугайында конференциянын киржикчизи К. Доржу чүве чугаалаан.

Дараазында алдарлыг совет чогаалчы М. Шолоховтуң «Кижиниң хуу-салымы» деп чогаалынга номчулга конференциязы кылырын шиитпирлээн.

С. ЧЫЧААН-ООЛ.

„ӨЛҮМ ЧОК ИДЕЯЛАР“

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Корей Демократтыг Республиканың парлалгазында ленинчи хүннерни калбаа-биле демдеглеп турар. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болган оюнга турааскаатка чүүлдерни болгаш янзы-бүрү материалларны хүн-бүрү парлап үнүрүп келген.

«Кукче Сенхваль» журналдың ленинчи хүннерге тураскаатка тускай номери үнген. «Ленинниң өлүм чок идеялары», «Ленин болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкин», «Пролетаржы интернационализмниң идеяларының улуг амыдыралчы күжү» деп чүүлдер ында парлаттынгылаан.

Ол журналдың «Өлүм чок идеялар» деп чүүлүнде Ленинниң идеялары чүгле Совет Эвилелинде тиилээн эвес, харын-даа Совет Эвилелиниге баштаткан миллиард чурттакчылыг социалистиг лагерьниң чурттары Ленинниң айыткан оруу-биле бүзүрелдиг чоруп олурар деп бижип турар.

Ленинизм болгаш социалистиг чурттарның ленинизмниң түгүнүн адаа-биле чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннери национал-хосталгалыг шимчээшкинге улуг сорук киришкиннинг салдарны чедирип турар дээрзин ол чүүлде демдеглээн.

«Ленинниң идеялары бистиң чуртувуста шиитпирлиг-биле тиилээн. Көрейниң ленинчи күш-ажылчы партиязының мерген угаанныг удуртулгазының болгаш политиказының ачызында бистиң чуртувус социалистиг үлетпүрлүг, чер ажыл-агыйлыг, тускайлаң экономика баазалыг күрүне болу берген. Чуртта техниктиг болгаш культурлуг революция чедиишкиннинг боттанып турар. Амгы үеде бистиң чуртувус социализм тургузуушкунунуң чаа үе-чадазынче шилчиишкинде түрүп турар. Ленинизм — бистиң революциивистиг тайылбырлаан бижээн.

Бельгияның Коммунистиг партиязының XIII съездизи

ЛЬЕЖ. (СЭТА). Апрель 16-да Льежте конгресстер ордузунга Бельгияның Коммунистиг партиязының XIII съездизи болдунуң ажылын эгелээн. Оон ажылында 300 ажыг төлөөлер киржип турар.

Съездиде СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнүнге кандидат болгаш секретары П. Н. Поспеловка удурткан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлөөлери-биле кады акы-дүнма 16 коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлери олуржуп турар. Съездиде ол ышкаш Конгонуң улузунуң национал партиязының төлөөлекчилери келген.

Съездини мурнундагы чанчыл өзугаар Бельгияның Коммунистиг партиязының үндезилекчилери хоочун коммунистер БКП ТК-ның кежигүнери Тоне биле Миннартс олар француз болгаш фламанд дылдар кырынга ажытканнар. Олар тус съездинин аалчылары болуп олуржуп турар акы-дүнма партияларның төлөөлеринге изиг байырын чедиргеннер.

Съездиниң мооң адаанда хүн айтыылары чангыс үн-биле бадылаттынган:

1. «Тайбыңның база депшилгенин программазы дээш, монополияга удур чазакты тургузары дээш демиселге улустуң күштериниң эвилели» деп илеткел.

2. Партияның удуртур органнарын сонгууру.

Партияның национал секретары Эрнест Бюрнельге илеткел кылыры-биле сөс берген.

ДОПЧУ МЕДЕӨЛЕР

○ МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Даргазы Б. Жаргалсайганга баштаткан Моолдың чазак төлөөлерин Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының Даргазы Мао Цзэ-дун хүлээп алган. Мао Цзэ-дун биле моол парламентарийлериң аразынга эп-найыралчы, чүректиң ханызындан беседа болган.

○ ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев Пекинден Москваже үнүпкен. Ол бодунуң КУР-га болгаш ВДР-ге чорааныың үезинде Кыдат болгаш Вьетнам-биле 1960 чылда Совет Эвилелиниң бараан саарылгазының дугайында протоколдарга ат салган.

○ Совет Эвилелиниң чазааның Индияга белек кылдыр бергени көдээ ажыл-агый техниказына үндезилээш, Раджастан штатта Суратгахта ферма ышкаш шак ындыг ам-даа 10 механизастаттынган көдээ ажыл-агый фермаларын Индияның чазаа чурттуң аңгы-аңгы районнарына тургузар деп турар.

○ Швецияның премьер-министри болгаш Швецияның социал-демократтыг партиязының Даргазы Т. Эрландер Хельсинкиде чеде берген. Финляндияның социал-демократтыг партиязының съездизинің ажылында ол киржип турар.

○ Каттышкан Араб Республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер Пакистанның найысылалы Карачиден аная алды хүн чорааныың соонда Каирже үнүпкен.

○ Эртем-техниктиг болгаш культурлуг солчуушкуннар дугайында дугуржулганы өзугаар театр уран-чүүлүн өөренириниң институдунуң чалаашкыны-биле Моссовет аттыг театрның уран-чүүл удуртукчузу, даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культура харылзааларының ниитилелдериниң Эвилелиниң театр салбырының Даргазы Ю. А. Завадский Нью-Йоркта чеде берген.

○ Англияның кооператив партиязының чыл санында болур конференциязы Лландинода ажыттынган. Партияның даргазы Дж. М. Пэдди конференцияны ажыдарда чүве чугаалааш, тайбыны камгалаарынга таарымчалыг байдалды тургузары амгы үеде сонгаарладып болбас чугула соруга деп демдеглээн.

○ Герман Демократтыг Республиканың чедиишкиннерин көргүскен делгелге Шанхайда ажыттынган. Политиктиг, экономиктиг, эртем болгаш культура талазы-биле ГДР-ниң улуг чедиишкиннерин көргүзүп турар 200 ажыг фото-чуруктарны болгаш өске-даа делгиирлерни ында тургускан.

○ Токионуң «Киорицу-Колоз» залында япон найысылалдың хөй-ниитизиниң А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр үс чыл болганынга тураскаатка хуралы болган.

(СЭТА).

БАГДАДТА СОВЕТ ҮЛЕТПҮР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

БАГДАД. СЭТА-ның тускай корреспондентилери Е. Егоров биле И. Березниковский оларның дамчыдып турары болза:

Багдадтың Каррадат Марьям районунга сөөлгү хүннерде хөй кижи чыглып турар. Мында, Тигр хемниң эриинден ырак өвесте совет үлетпүр делгелгези бар. Бо эрткен хүннериң дургузунда ацаа Багдадтың чурттакчылары болгаш тускай келген опон мун ирактар барган. Делгелгеже кирер ажиктиң мурнунга эртенден карацгы дүнге чедир үс-үс кижилер сынмарлажып турар.

Делгелге ниити көргүзүг залындан эгелээр. Делегейде баштайгы социалистиг күрүпениң үндезилекчизи — В. И. Ленинниң овур-хевирин кылыл пөстүп баарында тургускан. Лениннің тураскаалының чанында — ССРЭ-ниң күрүне сүлде демдээ. Араб дыл кырында: «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели» деп алдын удазыннар-биле сиилип бижээн.

Делгелгениң павильоннарындан аажылчынарны, тараачыннарны, аңбан-хаакчыларны, садыгжыларны, бүдүрүлгелер эзлериниң бөлүктерин, национал буржуазияның болгаш шажын-чүдүлгениң ажылдакчыларын дээш ирак хөй-ниитиниң янзы-бүрү төлөлекчилерин көрүп болур. Делгелгеде Ирактың янзы-бүрү можуларындан келген төлөөлер аңгы-аңгы бөлүктер болуп алган бо-ла көрүп турар.

Делгелгеде «Атом тайбыңның хөрээнге баraан болуп турар» деп павильон, Черниң совет кылымал эдеринчилериниң болгаш космиктиг ракеталарның хевир-дүрзүлери улуг сонуургалды алган. Ында делгеттинген диаграммалар болгаш көргүзүглер совет улустуң эртем-техниктиг чедиишкиннериниң дугайында тайылбырлап турар.

Совет Эвилелинде коммунизмниң тудуглары ССРЭ-ниң төп районнарында, Сибирьде, Орталкы Азияда болгаш Закавказьеде туттунган улуг-улуг электростанцияларның, плотиналарның, заводтарның болгаш фабрикаларның хөй санныг хевирлери өске-бир павильонда делгеттинген. Ында токарь, өрүмнээр, демир чонар, пөс-таавы кылыр, аргыыр, дүк дыдар автоматтыг, чаа совет станоктарының хевирлерин көргүскен.

Н. С. Хрущевтуң Америкага чорааныың дугайында фото-чуруктарлыг делгиир келгеннериң сонуургалдын хаара тудуп турар. Улустарга болгаш чазактарга чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің совет планын сапалдаан, ССРЭ-ниң Коммунистиг партиязының, Совет чазактың удуртукчузунуң улуг портрединиң мурнунга олар үр-ле доктаап турарлар.

Өске бир фото-чуруктуг делгиир Совет Эвилели биле Иракты улустарының аразында найыралдың дугайында чугаалап турар. Пйи чурттарның аразында экономиктиг, техниктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга дугайында дугуржулганы өзугаар совет дээди өөредилге черлеринде өөренип турарларның фото-чуруктарын олар дыка сонуургап турарлар.

Спорт эт-хөрөкселдеринге болгаш араб, англи дылдар кырында база Закавказьениң болгаш Ортаакы Азияның совет республикаларының улустарының дылдарында хөй санныг номнарга аныяктар улуг хандыкшылдыг болуп илерээн. Совет садыг төлөлекчилерин көрүп болур. Делгелгеде Иракты янзы-бүрү можуларындан келген төлөөлер аңгы-аңгы бөлүктер болуп алган бо-ла көрүп турар.

Делгелгеде «Атом тайбыңның хөрээнге баraан болуп турар» деп павильон, Черниң совет кылымал эдеринчилериниң болгаш космиктиг ракеталарның хевир-дүрзүлери улуг сонуургалды алган. Ында делгеттинген диаграммалар болгаш көргүзүглер совет улустуң эртем-техниктиг чедиишкиннериниң дугайында тайылбырлап турар.

Совет Эвилелинде коммунизмниң тудуглары ССРЭ-ниң төп районнарында, Сибирьде, Орталкы Азияда болгаш Закавказьеде туттунган улуг-улуг электростанцияларның, плотиналарның, заводтарның болгаш фабрикаларның хөй санныг хевирлери өске-бир павильонда делгеттинген. Ында токарь, өрүмнээр, демир чонар, пөс-таавы кылыр, аргыыр, дүк дыдар автоматтыг, чаа совет станоктарының хевирлерин көргүскен.

Н. С. Хрущевтуң Америкага чорааныың дугайында фото-чуруктарлыг делгиир келгеннериң